

INUIT ATAQATIGIIT

Inatsisartuni

8. september 2023

UKA2023/50

Inatsisartut Suleriaasianni § 36 malillugu apeqquateqaat aallaavigalugu oqallinnissamik imaattumik siunnersuuteqarpunga:

Qaniginerpaasamik annasaqarsimanerup kingorna aaliasunnerup nalaani sulingiffeqarsinnaanerup periarfissaalernissaa pillugu apeqquateqaat aallaavigalugu oqallinnissamik siunnersuut

(Inatsisartunut ilaasortaqaq Peter Olsen, Inuit Ataqatigiit)

Aappariilersimalluni asaqatigiilluni nuannareqatigiillualersimallunilu, tamatumalu kingunerisaanik siunissami ilaquataariinguangornissamik takorluugaqalersimalluni, qitornartaarnissamillu kissaateqalersimalluni, nutaarsiassaqaq tusarlugu, sunaana taama nuannertatigisoq paasillugu aapparisaq naartulersimasoq, tassalu qitornartaartussangulersimalluni.

Tullinnguuttoq tassaalersarluni qitornartaarnissamut, pissanganeq, qilanaarneq, piareersaqatigiinneq; qanormita ittunnguussava? Niviarsiaraassava? Nukappiaraassava? Ajunngitsunnguulluni peqqittunnguullunilu inunngussanerpa?

Kikkulluunniit angajoqqaanngortut ilisarinnavaat, qaammatit qulingiluat missaa pissangalluni qilanaarlunilu utaqqereersimalluni, qitornartaarluni misigisaq sunaana taama nuannertigalunilu tupinnartigisartoq. Qitornartaarnerullu kingorna misigissutsikkut misigisaq aqqusaagarlu oqaluttuassaanggingajattoq kikkulluunniit angajoqqaanngorsimasut ilisarinnagaunarpaat.

Pilluangaalermik misigitinneqarneq, qitornartaamullu asannilersorneq, pinngitsuuisinnaajunnaarsimasutullusooq ililluni asanningaalermik, kittorarsinnaangitsutullu ittumik inuunerup sinnerani qileruteqalermik.

Naatumik oqaatigalugu; piffissap ingerlanerani qitornarisamut asanninneq, asanningaaneq naasutullusooq ililluni sikkeraluttuinnarluni kusatsikkaluttuinnartarpoq, erlinnarsigaluttuinnartarluni.

Qiteqquttoornermi, kuisittoornermi, ukioqaleqartoornermi, meeqqerivimiittuuteqalermik, atualertoornermi, taassumalu kingorna inuusuttuarangulerluni, inuusuttunngorlunilu ilinniariarluni aallartalerluni qimaguttalernerata nalaani, angajoqqaajulluni misigissutsikkut aqqusaartakkat imannangitsut; nuannersut nuanniitsullu, aliasunnerit, ernumanerit isumaaluttarnerillu.

Tassa kisianni neriuuteqarnartarluni, nalunagulu suna tamarmi aamma ajunngeriarpata, piffissap ingerlanerani uteqqikkumaartoq angerlarumaartoq takoqqiqqumaarlugulu. Qitornarisaq sivisuumik takusimanagu uterluni angerlaqqikkaangat sunaana taama nuannertigalunilu pilluaamminartigisartoq, maqaasisaqaq utertoq angerlaqqittorlu; eqqissiallannarluni toqqissiallannerlunilu soorlulusooq suna tamarmi qatsorluni, inuttullu ilivitsunngoqqittutut misiginartarluni.

Angajoqqaanngorsimasugummi tamatta nalugunangilarput maqaasisaqaarluni, isumaallortuujullunilu isumaalulluni sunaata taama ajortigisartoq.

Angajoqqaajusugummi kikkugaluaruttaluunniit aqqusaarusunnginnerpaasaatta misigerusunnginnerpaasaattalu ilagilluinnarunarpaat, suli nammineq inuutilluta qitornarisatsinnik annasaqarnissaaq.

Angajoqqaajusummi akornanni oqaaseq una aamma oqaatigineqakkajuttartoq tamatta tusarsimassagunarparput;

“Neriuppunga qitornara uannit siullulluni toqussanngitsoq, neriuppunga uanga qitornannit siullullunga toqqussallunga” aamma “Qitornarami siulliulluni toqussagaluarpat sapissavara artussavara, artorluinnassavara, taamaattoqassagaluarpallu silarsuara sequmiivilluni sequmissaaq.

Qitornannguaara toqussagaluarpat nalussavara qanoq iliussanerlunga; anilliarfissaaruttutut ilillunga suna tamarmi taartuinnanngussaaq, qanorlu ilillunga taartuinnarmiit anillariassanerlunga qanorlu qaangneriarumaassanerlugu nalulluinnaqqissaassavara, artussavara sapissavaralu”

Taamaattumik angajoqqaasugut qitornatsinnillu suli annaasaqarsimangitsugut nalulluinnarparput aamma takorluuginnarsinnaavarput qitornatsinnit annaasaqaraluartutta ilumut qanoq ajortigisinnaatigisoq, annernartigisinnaasooq, artornangaartigisinnaallunilu oqimaatsigisinnaatigisoq.

Naluarput takorluuginnarsinnaavarput, neriuinnarsinnaallutalu inuutilluta aqquusaagassaq misigisassarlu taamaattoq, taamalu ajortiginnaatigisoq misigalugulu aqquusaarumaassanatigu.

Tassa kisianni ajorluartumik, angajoqqaaqatinnguatta akornanni inoqarpoq taamatut aqquusaarusunnginnerpaasatta ilaannik ajoraluartumik, alianaraluaqisumillu misigisaqarlutillu aqquusaagaqarsimasut.

Akornatsinniittoqarpoq toqungasumik qitornartaarsimasut. Assigiinngitsunillu peqquteqartumik naalungiarsunnguamik toqusoorsimasut. Atualertussanngortooraluarlutik toqusoorsimasut. Atuartuutinguaminnik toqusoorsimasut, minnerunngitsumillu inuusuttorsuanngoruttortumik, erlinnarseruttortumik, piukkunnarseruttortumillu assigiinngitsunik aamma peqquteqartumik ajoraluartumik akornatsinniittoqarpoq angajoqqaajusunik aamma qitornamik annaasaqarsimasunik.

Takorluuinnarsinnaavarput aannaasaqarneq taamaattoq qanoq annernarluni, oqimaatsigalunilu alianarsinnaatigisoq. Aliasunnerup qaangneriarnissaa anigorniarnissaa qanoq sivistigisinnaallunilu artornatigalunilu ajornakusoorsinnaatiginersooq takorluuginnarsinnaavarput.

Naatsumik oqaatigalugu, taamatut qamuuna uummatitsigut annertuumik ikiligaaneq, nalunngilarput qanoq annernartigalunilu qaangneruminaassinnaatigisoq, taamaattumillu aamma ikilinneqarsimanerup taamaattup qaqugu qaangnerneqarsinnaanera aaliangerneqarsinnaanngitsoq aamma piffissamik aaliangersimasumik piffissalerneqarsinnaanngitsoq. Taamatut aliasunnerup angingaartup qaqugu qaangniukkumaarnissaa, uummatikkullu ikiligaasimanerup angingaartup mamisinniarneqarnissaa piffissaq kisimi apeqqutaaginnalersartoq tamatta ilisimallualereerunarparput.

Aamma taamaappoq ukiorpassuarni aapparisaq, nularisaq uigisalluunniit toqukkut qimagunneratigut annaasaqarneq. Annaasaqarneq taamaattoq qitornamik annaasaqarnertulli alianartigalunilu, oqimaassinnaatigalunilu qaangneruminaassinnaatigaaq.

Taamaakkaluartorli ajoraluartumik annaasaqarsimasut periarfissaqanngillat aliasunnermi nalaanni sulinggiffeqarnissaminut. Inuilli ilaat qanoq atorfeqarnertik apeqqutaatillugu periarfissaqarput ullut 14-it tikillugit sulinggikkallarnissamat.

Assersuutigiinnarsinnaavagut Namminersorlutik Oqartussani atorfeqartut. Namminersorlutik Oqartussani atorfeqartut periarfissaqarput qaniginerpaasamik toqusoqarsimatillugu ullut arfineq pingasuniit ullut 14-it tikillugit sulinggiffeqarsinnaanerat.

Tassunga tunngatillugu Sulisoqarnermut aningaasaqarnermullu aqutsisarfiup ataani ima allassimasoqarpoq;

Issuaaneq aallartippoq:

“Ilungersunartumik napparsimasoqarnerani ulluni arfineq pingasuni akissarsiaqaatigaluni sulinnigiffeqarallarnissaq akuersissutigineqarsinnaavoq. Qanigisatut ilaqutaasoq ullut arfineq pingasut iluanni toqukkut qimaguppat, atorfilik qanigisatut ilaqtutnami najuunnerani, akissarsiaqarluni sulinnigiffeqarneq ullunik 14-inik piffissaq sivitsorneqassaaq. Ullunut arfineq pingasunut piffissap oqaatigineqartup avataani qanigisatut ilaqutaasoq toqukkut qimaguppat, tassunga qanigisaasoq akiliullugu angalatinneqassaaq aamma akissarsiaqarluni ulluni arfineq pingasuni sulinnigiffeqassaaq.”

Qaniginerpaarpaasamik annasaqarsimalluni annerpaamik ulluni 14-ni sulinnigiffeqarsinnaatitaaneq tassa imaappoq aliasussinnaatigaaneq ulluni 14-niinnarni naammappa? Aamma inuit ilaannaannut tamanna atuutsinneqassava?

Naartunermi, erninermi meeravissartaarnermilu sulinnigiffeqartarneq pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 5, 19. november 2020-imeersoq malillugu, erninerup kingorna arnaq sapaatit akunnerini 15-ini sulinnigiffeqarsinnaatitaavoq. Aamma tamanna atuutiinnartussaavoq meeraq toqungalluni erniusimappat imaluunniit meerartaarisimasaq inunngorenermi kingorna sap. ak 15-niit 19-nit tikillugit iluanni toqusimappat, taava anaanaasoq sulinnigiffeqarsinnaavoq sap.ak. 15-ni.

Periarfissarititaasoq taamaattoq ajunngilluinnarpoq. Periarfissaqartitaalerluni sap.akunnerni 15-ni aliasunnissamut, katsorsarneqarnissamut nukissamilluunniit katersinissamut.

Ajoraluartumilu qaniginerpaasatsinnilli annasaqarsitilluta periarfissaq tamanna ajoraluartumik piunngilaq.

Qaniginerpaasatsinnik annasaqarsimasugut tamatta taamatut periarfissinneqarsinnaasariaqaraluarpuq. Qitornatsinnik, ukiorpassuarnilu aapparimasatsinnik, nuliatsinnik uitsinnilluunniit annasaqarsimatilluta piffissamik sivisunerusumik tunineqarsinnaasariaqaraluarpuq aliasunnissatsinnut, nukimillu katersinissatsinnut.

Imaanngitsoq tassa annerpaamik ullut 14-it qanngiutiinnartullu tassa asu, aliasukkunnaarlusi suliarterniaritsi.

Naamik, uanga isumaqarpunga tamanna ajortoq, pitsaasuunngitsoq aamma allanngortittariaqarpoq. Qaniginerpaasatsinnik annasaqarsimatilluta ulluni 14-niinnaanngitsuni sulinnigiffeqarluta aliasussinnaatitaasariaqarpuq, katsorsarluta nukissamillu katersinissanaqqulluta.

Qallunaat nunaanni 1.januar 2021-mi inatsimmik nutarterisoqarsimavoq, imatut kinguneqartumik; toqungasumik qitornartaarsimagaanni, imaluunniit 18-it inorlugit ukiulimmik qitornaarsersimagaanni, taava sap.akunnerni 26-ni imaappoq qaammatini arfinilinni aliasunnerup nalaani sulinnigiffeqartoqarsinnaalerluni.

Imaanngitsoq allat taamaalorsimappata taava aamma uagut taamaaliussasugut. Naamik, kisianni isumaqarpunga piffissanngortoq uaguttaaq inatsisinik nutarterinissatsinnut, ullutsinnullu naleqqunnerusunik inatsisinik pilersitsilluta.

Taamaattumik, tamanna pillugu oqallisissiaq imaattoq inatsisartut oqallisissiasanngorlugu saqqummiuppara neriullunga ilassilluarneqarumaartoq.

Nuannersumik angusaqarfiulluartumillu oqallinnissassinnik kissaappassi.

Qujanaq